

Каленик

издање
шумадијске
епархије

1989

3

Косово — 600 година наше борбе за слободу

Предавање одржано, на свечаној академији у
Богословији Св. Саве у Београду 18. маја 1989.г.,
поводом 600-годишњице Косовске битке.

Прослављамо наше црквене празнике
са васпитним циљем: бити што ближе
бољем, пунијем, разумевању живота или
свега што постоји, а што значи и савр-
шенијем друштву.

У истом смислу или значењу прослав-
љамо и национално-црквени празник —
Видовдан, посвећен великој драми од-
бране слободе, као темеља или првог
услова развоја смисла и лепоте живота.
Или, реч је о приближавању оној лепоти
на коју нам наша кнегиња Милица, суп-
руга кнеза Лазара, скреће пажњу у сво-
јој Дечанској повељи, цитирајући „божан-
ственог Давида“, како га помиње, када
нам каже: „Господе, вазљубих лепоту
дома твојега и место где борави слава
твоја“. А у поднебљу ове **славе** несум-
њиво да јој се снажно приближава и на-
ша драма Косова, са њеним моралним
садржајем.

Потрудимо се да у овом излагању
укажемо да и данас, као и увек, међу
најактуелнијим међународним и међуна-
ционалним проблемима, као и пробле-
мима културе и економије, присуствују,
у њиховом решавању, и сви дубоки зах-
теви ове наше драме Косова.

Прво, у данашњем нашем лутању око
разумевања појма слободе откривамо
сву помоћ која нам долази из моралног
и духовног значења ове наше драме.
Идентификујемо је данас са појмом
права човека. О актуелности овог пој-
ма није потребно да много дискутујемо.
Осврнимо се само на чињеницу да се о
њему кроз историју непрекидно воде
оштри разговори, и до сукоба, револу-
ција; истина у различитим околностима
и онда и у различитим облицима њего-
вог изражавања. Дефинисан је данас и
у Повељи Уједињених Нација, као и у
њеној Декларацији о правима човека. А
садржи се пре свих ових декларација у
декларацији нашег кнеза Лазара о „Не-
беском Царству“.

У овом смислу онда видимо да је на-
ша драма на Косову из 1389.г. и ништа
друго до драма одбране ових **права
човека**, а што значи и **слободе** — сло-
боде, која нам је (са нашом природом)
дар Божији, са задатком што бољег ра-
зумевања, као и чувања.

Тако, пред овим проблемом или за-
датком нашао се и наш кнез Лазар пре
600 година. Актуелност овог проблема
нас стално прати. Уз дубоко стечено
искуство — да она начела или они вас-
питни принципи за које се наш Кнез за-
лагао, и са којим је и кренуо у борбу
за одбрану појма права човека — или
слободе, да та начела непрекидно три-
јумфују кроз историју. Неотуђива су у
свој својој драгоцености. Посебно је за
њима потреба наглашена, баш данас, ка-
да се потврђује банкрот свих оних вас-
питних или интелектуалних циљева а који
се отуђују од оних за које се залагао,
или које је утврђивао у нашем народу
кнез Лазар, у борби за бољи или пра-
веднији — како се то данас често ка-
же — светски поредак.

Морамо да подвучемо, јер је искуство
ту међу нама, да нас напор кнеза Ла-
зара, или смисао његове борбе, жртве,
непрекидно опомиње кроз историју.
Опомиње нас да агресивност, насртаји,
на слободу једног народа — негде из чисте
похлепе за материјалним добрима
својих суседа, негде због и из недовољ-
ног васпитања у савлађивању мржње
према оном што је боље, као и недо-
вољног прихватања благородности иде-
је о Богу, негде и због погрешног ра-
зумевања Његовог постојања или Ње-
гове природе, у сваком случају из раз-
личитих мотива — стално пратимо кроз
историју односа између људи. У питању
је њихова слобода и злоупотреба ове
слободе, а од чега зависи и мир из-
међу народа или јединство света.

У овоме је значај, можемо да кажемо
васпитни значај, ове наше прославе
600-годишњице косовске битке.

Проблем је на првом месту — морал-
но разумевање смисла историје. Јер, на
основу непрекидног искуства које стиче-
мо, све до ових последњих ратова, не-
опходно нам је достизање што универ-
залнијег темеља нашег разумевања жи-
вота, или вапиштања, а што у ствари
значи и разумевања једног Ауторитета,
у циљу што успелијем приближавању је-
динству света. А што даље значи — што
успелијег уздизања живота његовој пу-
нијој лепоти, слободи, а што изискује у
поднебљу човекове несавршености и
задатак — чувања и што бољег разуме-
вања — појма слободе.

А овом задатку је читав свој живот
посветио наш кнез Лазар.

У овом смислу необично је важна,
кратка, али посебно значајна примедба
пећког патријарха Данила III, из времена
само две три године после косовске
битке, којом потврђује неопходност, као
и непроцењиву вредност, рада кнеза Ла-
зара, баш када је у питању нужност
васпитања, изјављујући: „Бог нас поди-
же, а ти (кнеже Лазаре) васпита“. Вас-
питање које мора да се развија, да би
заиста било васпитање, према циљу ко-
јем нас „Бог подиже“. Јер, додаје, та-
ноће патријарх Данило: „Ми смо једна

људска природа, подвргнута истим стра-
стима“, потврђујући овим да је човек
свуда исти, ма којем народу или раси
припадао. Само из ових примедби, на-
шег патријарха, лако закључујемо да је и
човек слободан, и да његова слобода
условљује и задатак васпитања. А од
овог васпитања зависи и наша природа,
и отуда онда и разлике између људи и
народа: неки су благородни, а неки на-
силници!

Илуструјемо ово само са два-три ци-
тата из повеља кнеза Лазара. Прво са
освртом на пророка Амоса, који је иначе
био и његова крсна слава, а који тако-
ђе снажно присуствује у његовом раду и
разумевању човекових потреба у разу-
мевању света. Јер нам је дужност, како
нас опомиње пророк Амос, а што следу-
је и наш кнез Лазар, да на првом месту
морамо да истражујемо Онога који је
„створио звезде и (...) који претвара сјен
смртни у јутро, а дан у тамну ноћ“; а
ово тражење, Онога који је „створио ве-
тар и јавља човеку што мисли“, јесте и
услов, наглашава пророк Амос, „да се
остане жив (...) јер означава љубав пре-
ма добру, а мржњу према злу“. Име
овог Творца, закључује наш пророк, јес-
те **ГОСПОД, којег, морамо тражити
да бисмо живели** (Амос, 4:13; 5:8, 14,
15).

А кнез Лазар је све учинио, поднео
крајњу жртву, да би сачувао, одбранио
слободу, тај најдрагоценији услов за раз-
вој или могућност развоја ове, кажемо,
„библијске философије“, и развијајући је
даље, негујући је, додаје у својој повељи
манастиру Горњану, како је „царском
речју Господа биће из небића створено,
то јест „разумне ствари из кала начи-
ни и самосвојну пророду створи“. Или,
потврђује ово даље, у својој повељи ма-
настиру Раваници, како је то — беспоч-
четна Света Тројица све од нестварног
у тварно превела, све видљиво и невид-
љиво“. А и ову хришћанску мисао или
мисао нашег Кнеза, потврдиће, три века
доцније, један од најистакнутијих филосо-
фа света, Џорџ Беркли.

Тако је кнез Лазар са ослонцем на
овакво философско разматрање или
васпитање, или, кажемо, са оваквим
својим „логичким аргументисањем“,
„метафизичким тумачењем“, претходник
низу савремених философских дискуси-
ја, као и научника природних наука, по-
себно нуклеарних физичара, који при-
знајући тајну претварања „нестварног у
тварно“, изјављују да **могућност даљег
научног рада лежи у признавању из-
весне мисаоне активности која лежи
испод свега овог нашег постојања, или
према речима нашег кнеза Лазара, како
се из „кала самосвојна природа створи“;
мисао коју потврђују и данашњи ну-
клеарни или квантум-физичари.**

Кнез Лазар је у овом погледу извршио свој подухват, задатак, одбране могућности свега слободног истраживања нашег Господа и онда и даљег нашег развоја, или развоја ове наше хришћанске цивилизације, знамо, са највећим успехом.

Ово је несумњиво, ова одбрана слободе, један од најактуелнијих проблема нашег времена, било на пољу политикологије или природних наука.

Ми даље, пратећи рад нашега Кнеза, откривамо сву актуелност ове његове активности, као драгоцене за наше разумевање и овог данашњег света са свим његовим проблемима. На пример, оно што познајемо као централно у савременој политикологији, све се то наглашава и у раду или философији нашега Кнеза. На пример, у својој Повељи манастиру Св. Пантелејмону на Светој Гори из 1381. године, потврђује неопходност усвајања Ауторитета Божијег као основе нашег свеукупног разумевања како света тако исто и нашег владања и понашања. Цитирајући у овом смислу и св. апостола Павла, у циљу нужног признавања, ради нашег опстанка, једног Очинства Божијег – да смо сви синови Божији, уколико нас води Дух Божији (Рим. 8:14).

Актуелност овог признања највишег Ауторитета нас стално прати. Неки га описују као неопходност признавања **Јединства реалности**, а неки као неопходност признавања – **Духовне монуменалности**, са ослонцем на њу, а негде се истражује, као неопходно признавање – **Врховног штаба човечанства**. Ово истраживање нам је неопходно, баш данас, када се на све стране при-

наје појачавање „мултинационалног конгломерата“ са све наглашенијим присуством „јогунастог вируса национализма“.

Овде није реч о негирању „националних осећања“, јер знамо и за онај поклан, баш уочи битке на Косову – „ко је Србин и српскога рода, и од српске крви и колена“, „а не дошао у бој на Косово“, итд. већ у стављању овог „националног осећања“, припадности, у службу оног „наднационалног“, у којем ово национално осећање припадности налази свој смисао или оправдање постојања. А то је оно кнез-Лазарево опредељење за ЦАРСТВО НЕБЕСКО, са Његовим Највишим Владоцем или Ауторитетом. У овом опредељењу кнез Лазар само следује савет Св. Саве – „да наши погледи треба да су на небесима у гледању“. А све ово значи управљеност према ономе што данас упорно траже, и хвала Богу већ га све дубље осећају, данашњи државници, политичари, политиколози, као и уметници; односно то што је **ВИШЕ**, као **АУТОРИТЕТ**.

На пример, пратимо ово и даље; када се данас дискутује о **правима човечана**, нужно се истиче на првом месту његова лична слобода, праћена, наравно, и васпитањем, а не како се то у неким политичким системима жели да протумачи да је реч о слободи државе, као заједнице, у њеном суверенитету, или праву на само њену слободу, или без права иког да се меша у њене послове. Данас се све више увиђа погрешка оваквог разумевања, јер се потискује у таквој држави слобода личности или њена одговорност према **објективној истини**. И овде видимо колико нам је наш

Кнез савремен, или колико иде напред испред многих данашњих политичара; јер, на пример, пред одсудну битку на Косову у одбрану права човека он се не служи ауторитетом своје власти, некаквог свог политичког система са принудним позивом у ову борбу, већ апелује на савест својих грађана, у позиву на одбрану слободе. Истина, са опоменом на укор или казну Божију – према оном познатом стиху, како га је изразио наш народни певач – „Ко не дошао на бој у Косово, не имао од срца порода...“. Тако, грађани ове српске државе опомињу се на онај највиши морални захтев – Ауторитет, Бога – да се према својој савести, у признавању природног моралног закона, или Божијег закона, упућују „на Косово поље равно, на рочиште честитоме Кнезу“. Дакле, није у питању извесна апстрактна колективна одговорност пред притиском ауторитета државне власти, већ одговорност појединца као члана заједнице пред оним Вишим, или моралним поретком Небеског Царства.

Знамо, на пример, да оно што чини **појам једне културе јесу норме, веровања, вредности, које се гаје у њој**; према томе, **какве су вредности преовлађујуће тако је и друштво – такви су и његови чланови** (Talbot Parsons). А посебно у овим нашим данима, социолози или социјални мислиоци, све више наглашавају неопходност да су ове вредности што универзалније. У питању су, у ствари, оне универзалне вредности које се утврђују међу нама још од „библијских времена“, и које чине основу ове наше хришћанске цивилизације, а које само услед људске несавршености нису никада у потпуности реализоване. А сукоби, супротности, долазе – било у једном друштву или и између народа – због различитих веровања, или због оданости различитим вредностима. Уколико су оне универзалније утолико су и сукоби мањи, или се могу потпуније да потискују.

Хришћанске вредности, за које се кнез Лазар залагао и у којем је поднебљу васпитавао свој народ, изражене у његовом разумевању ЦАРСТВА БОЖИЈЕГ, јесу такве да оне обухватају све вредности, свих, кажимо и религија, односно њиховог залагања за појам **ДОБРА** или **ПЛЕМЕНИТОСТИ**, **БЛАГОРОДНОСТИ**.

На пример, даље, кнез Лазар нам у Повељи манастиру Хиландару, његовој болници, наглашава могућност или неопходност нашег „озарења духовном светлошћу“ којом су и наши преци били **озарени**; оним озарењем којим се све дубље разуме људска природа, њено истраживање истине, као, или на првом месту, Творца, према пророку Амосу, односно Господа, а онда и разумевање и других религија, у поднебљу људског несавршенства, уколико је то истраживање

Патријарх александријски и целе Африке, Његово Блаженство Партеније III, боравио је у званичној посети Српској цркви од 5. до 11. јуна 1989. За време боравка у шумадијској епархији обишао је и спомен-храм у Лазаревцу. На сликама: високи гост у крипти Лазаревачке спомен-цркве, костурници изгинулих ратника у I светском рату.

заиста истраживање Господа, у Његовој благородности, или племенитости. Исто тако, када нам кнез Лазар у својој Повељи руском манастиру Св. Пантелејмона, на Светој Гори, потврђује како се „виша слава“ задобија уколико се нашим умом прима „светлост Господњег закона“; цитирајући и пророка Самуила – да ће Бог прославити оне који Њега славе (Сам. 2:30).

А на ово следује онај наш средњовековни запис да су „кнез Лазар и његови јунаци пролили своју крв за славу Господа“.

У питању је неопходност нашег сталног и пажљивог разматрања – каква свет желимо да имамо? О овоме је кнез Лазар заиста дубоко размишљао прихватањем Царства Небеског или подручја Његове праведности – све у борби, како би се то данас рекло – против хаоса и нихилизма.

Истина, у поднебљу овог нашег, кажимо, **светосавског васпитања**, а које утврђује међу нама кнез Лазар, развијали смо и ону неопходну самокритичност; а која налази свој потресни израз у нашој народној поезији – великаши проклете вам душе; као резултат њиховог греха, или оних њихових свађа – да смо због тога и пали у ропство, у којем смо били принуђени, како је то већ примећено и од данашњих посматрача – да проклињемо своје грешне претке, колико и своје угњетаче.

Међутим, пред објективним судом историје ствар мора доста другојачије да се процењује. Наш је географски положај условио да предузмемо дужност браниоца хришћанске цивилизације. А што се тиче унутрашњих наших сукоба, или, кажимо и „свађа“, биле су само израз једног ширег тражења, на великом пространству нашег језичног подручја, на којем се гајила слобода, истраживања бољег или снажнијег социјалног поретка. Јер на примедбу нашег пећног патријарха Данила III – да су сви људи свуда са истим страстима, подсетимо се, на пример, и примедбе енглеског краља Ричарда II – баш из времена, или из истих година, наше косовске битке – када изражава такође свој суд, или самокритичност када је у питању његов народ, али што може да се односи и на све народе света, јер су људи свуда исти; као што рекосмо, према нашем патријарху, са истим страстима – а краљ Ричард нам ово описује, сагледајући свој народ: „О Боже, ово је чудна земља и вероломна; јер протерује, убија, уништава, упропаштајуће, толико много краљева, руководиоца, великих људи, тако као земља увек је болесна, патећи од толико много несугласица, свађа и мржњи између својих људи“.

Можда је и ово мало самокритичније дато, или описано, као и у случају нашег народног самокритичног посматрача, када проклиње своје руководиоце. Само, у сваком случају знамо да смо

пред сукобом са непријатељем слободе или слободног истраживања свога бољег, кажимо, социјалног поретка, сви били једнодушни у одбрану своје слободе или могућности даљег нашег истраживања савршенијег друштва. Ми смо се нашли на граници, као граничари, и у нашој борби омогућавали смо народима ове наше хришћанске цивилизације да и они истражују што боље или савршеније друштво, као и да траже изгубљено јединство Цркве, кроз своју реформацију и контрареформацију, кроз своје тридесетгодишње ратове или вартоломејске ноћи, као и низ револуција.

А ми са успехом обављајући свој задатак одбране слободе, користимо коначно, обилно, плодове рада и искуства народа Европе, до којих су они долазили и кроз своје унутрашње сукобе. Истина, ми нисмо имали довољно техничке опреме, не увек, кажимо тако, нити довољно људства пред бројнијим непријатељем слободе. Само, ипак, успешно смо се кроз 600 година залагали за појам **НАЈВИШЕГА ДОБРА**. А снагом своје вере ми продужавамо своју борбу. Прво сузбили смо непријатеља, и непосредно после косовске битке, и на „мраморном стубу“ могли да испишемо речи Кнежевог сина, деспота Стефана – за сведочанство вековима – како „вером најтврђом“, звани Лазар, са својим народом, „...на непријатеља се устремисше, ...и умрвише дивљу звер... Амурата и сина његова – аспидин и гујин пород“.

За овај успех, знамо, служене су службе у захвалност Богу по црквама Европе и Русије. Међутим, остављени сами себи, или без довољно помоћи у заједничкој борби за одбрану слободе, ипак са успехом смо се супротстављали непријатељу. Знамо, био му је потребан читав 15. век да би све крајеве наше

земље лишио и политичке власти. А после пада Београда, почетком 16. века, само за неколико година допрео је и до Беча. А затим – подсетимо се – да заједно даље са, кажимо Европом, продужавамо ову борбу, истина никада довољно потпомогнути. Ипак, борбу за одбрану слободе непрекидно водимо. Истина, често приморану, да тако кажемо, и на дипломатско тактизирање. Символ овог отпора је Црква. У току 16. века са пећким патријархом Јованом и вршачким епископом Теодором; у 17. веку са патријархом Арсенијем; у 18. веку и са другим нашим патријархом Арсенијем, све до 19. века, продужавајући ову борбу, под симболом „часног крста и слободе златне“, све са ослонцем на наше светосавско васпитање, а под замахом снаге, морално-духовне снаге, учвршћене међу нама нашим кнезом Лазарем; а према поменутом нашем средњовековном запису – „...за славу Господа“, јер је реч о одбрани Његовог нам највећег дара – слободе.

А ову борбу продужавамо и даље – кроз 20. век, са истим подстрекотом или замахом. Недавно, пре две године, познати политиколог Џејмс Ли Реј објавио је своју студију „Глобална политика“, а коју почиње са освртом на почетак I светског рата, уз напомену, или са питањем, „како је могао један тако мали сукоб између једне непознате земље као што је била Србија и распадајуће аустро-угарске империје да произведе такав један рат у којем ће узети учешће све најмоћније нације света? Могући одговор на ова питања, каже овај политиколог, испуниће многе томовете студија...“. Међутим, скренули бисмо пажњу њему, као и свима који деле његово мишљење, да је на ово питање већ одговорио, и то само у једној реченици, председник САД

Вудро Вилсон, на Конференцији мира 1918. године у Француској – да се „**мала и слабо наоружана Србија, борећи се за своју слободу, борила за универзални појам слободе**“.

Исто објашњење имамо и за смисао и вредност наше борбе и у II светском рату коју нам је потврдио 27. марта 1941.г. наш патријарх Гаврило Дожић, као подстрек наше вековне борбе са кореном из косовске драме – „...судба нас је поново ставила пред питање: којем ћемо се царству приволети; јутрос смо дали поново одговор на ово питање, приволели смо се Царству Небеском, тј. Царству Божије истине и правде, народне слоге и слободе; јер, ако је Бог са нама, шта нам могу људи?“

А ово морамо да допунимо и познатом изјавом нашег епископа Николаја Велимировића – једно његово драгоцено запажање је да када се такви „свети људи“ као што је био св. кнез Лазар, почну сматрати „идеалом по целом свету, да ће тада човечанство бити срећно“. У питању је, како даље наглашава наш Владика, „покорност Божијој вољи“, нешто што остаје „идеал нашег народа“ и као такав, кад-тад, мора постати „универзални идеал човечанства“. Јер, у ствари, видимо да је „наш народ носилац једног напредног и спасавајућег идеала, библијског и пророчног, који ће, на крају крајева, сав род људски, сада мрзан и растрзан од надувених земаљских величина, морати прихватити и усвојити“.

На овакво запажање ових наших дубоко мудрих архијереја следује необично важан закључак, уз питање – да ли бисмо имали садржај данашње Повеље Уједињених Нација и њене Декларације о правима човека, у свој њиховој племенитости, уколико не бисмо гајили кроз историју начела или принципе васпитања нашег кнеза Лазара? Или, да ли је могућ опстанак оног насиља којем се супротставио наш Кнез?

А овакво разумевање борбе или смисла историје, са којим се кнез Лазар супротставио насиљу зла, истиче у ствари и истакнути генерал из прошлог рата Двајт Ајзенхауер, изјавом: „...снаге које стоје за опште добро и људска права... биле су суочене са једном потпуно злом завером са којом никакав компромис није могуће толерисати“.

Све ово су необично важне чињенице на које морамо да се осврнемо у овој години прослављања 600 година од наше косовске драме. Јер, осуда овог насиља, против којег је ангажовао свој народ кнез Лазар, мора да буде осуђивана кроз векове, или сву нашу будућност, широм света. А, када монахиња Јефимија „ћерка господара Драме“, потврђује за кнеза Лазара да је својим „мужаственим срцем и жељом побожности изашао на змију и непријатеља божанствених цркава“ – или неколико година

доцније, исто потврђује и деспот Стефан, за свога оца, да је као „побожности непоколебиви ступ“, и „заштитник странаца“, заједно са „другим мужевима храбрим“, „умртвио дивљу звер“, „аспидин и гујин пород“ – овим се не осуђује ма која религија, већ они који је злоупотребљавају.

У ствари видимо да реч мора да буде о заштити религије, или слободног истраживања Господа, према пророку Амосу. А уколико се религија користи, да се у њено име врши насиље, терор, онда је нужна борба за одбрану слободе. А наш кнез Лазар није ништа друго чинио до борбе за слободу религије, односно за слободу хришћанске цивилизације. Јер према св. цару Константину и његовом Миланском едикту – сви су слободни, сви имају право на своју веру, своје истраживање Господа, Бога љубави, или тога што је Највише добро, универзално добро. А ујасна је повреда овог „**Универзалног добра**“, ако се ово или оно „схватање Бога“ користи као изговор за насиље!

Шта онда коначно сазнајемо из наше косовске драме? У ствари, из светосавских или васпитних циљева нашег Кнеза, који је заиста и светитељ – свети кнез Лазар – и то баш о овој годишњици – 600 година непрекидног нашег прослављања наше драме Косова? Прво, и у оквиру наших интелектуалних разумевања коначно сагледамо да онај на изглед привремени сукоб између васпитних принципа св. кнеза Лазара са наводно модерним нашим научним сазнањима, да тај сукоб не постоји, већ обратно да религиозно васпитање (за које се Црква залаже, а онда и св. кнез Лазар) као начела и циљеви, да је такво, путем којег долазимо до разумевања, на

првом месту, свих оних „принципа који су темељ, основа, структуре свега што постоји“, или, како то наглашавају, или све више увиђају и данашњи педагози, да „**развој нашег ума није могућ без истраживања ових принципа, као универзалних вредности**“, а на ово, осврнули смо се на то, указују нам како пророк Амос, тако и наш св. кнез Лазар. Јер, **вера** на коју нам указују и ова два светитеља, према запажању, на пример филозофа Вилијама Џемса, „омогућава свету да се обнавља из момента у момент“, или из дана у дан, или кажимо из века у век, а што се потврђује и нашом драмом Косова. Нешто што можемо да разматрамо и у оквиру нашег интелектуалног сазнања, или „сазнањем стеченим кроз научни процес“, или „емпиријским проверавањем“ на основу „посматрања и искуства“. Јер истина, закључује поменути филозоф Џемс, а што потврђује и истина о Косову, мора да се посведочава на основу развоја нашег моралног и естетског живота. Или, онот естетског или оне лепоте на коју нам скреће пажњу и наша кнегиња Милица, из времена наше косовске драме. Или оних моралних принципа на које указује патријарх Данило III, из времена, такође косовске драме, да су били морални принципи нашег св. кнеза Лазара.

Нису ли духовне и моралне вредности наше косовске драме у току ових протеклих 600 година довољно потврдиле колико је наш живот неодржив без њих, или да без њих одлазимо у хаос, или, још модерније речено, у nihilizam и тероризам. У овоме је смисао и вредност ове наше данашње прославе 600 година од косовске битке; ово сазнање је на првом месту.

Владан Поповић

Шта хоће Анте Јерков

У верском листу „**Relazioni religiozi**“, који излази у Риму, објављена је 20. новембра 1987. критика Александра (алиас Анто, Антонио) Јеркова под насловом „Југословенске полемике“. Овај истакнути противник Српске православне цркве и отворени непријатељ српског народа жучно је напао „Православље“, новине Српске патријаршије, због чланка „Осврт на један говор“, који је објављиван у „Православљу“ 1. октобра 1987. године.

У својој опширној критици Анте Јерков је говорио о свему и свачему, на њему својствен начин, са нескривеном намером. Оптерећен инквизиторским склоностима, он замера Српској цркви и „београдској православној господи“ да су допустили да изађе „Осврт на је-

дан говор“. По његовом схватању уредништво „Православља“ требало би да врши ригорозну цензуру сваког текста, нарочито оних прилога који се не допадају господину Јеркову и њему сличнима. Није тешко уочити да је господин Јерков често контрадикторан у својим излагањима. Довољно је истаћи да он, у истом чланку, објављеном у верској периодици, хвали „Титов пут“ и осуђује прелате Римокатоличке цркве у Југославији. Мртвом Степинцу пребацује „његове лудости“, а живом Нухарићу замера што не уме да води довољно паметну политику. Стога је тешко одгонетнути зачулине намере господина Јеркова кад хвали „Титов пут“ и „борбу Титових партизана“, а куди загребачке надбискупе. Биће да се иза њега и његова писања крију архистонски планови, с намером да се обману представници садашњег режима у Југославији, да би се потом остварили неки злокобни циљеви, уперени на првом месту против Српства и Православне цркве.

Целовити коментар Анте Јеркова, упућен „Православљу“ и аутору чланка „Осврт на један говор“, проткан је неукусом и смишљеним оптужбама. За тај чланак он каже да је „сведочанство нечега болесног што се крије у Српској цркви, или у редакцији њеног листа“. Затим продужава: „тачно је да је чланак потписао извесни Свет. Душанић“, што не смањује одговорност Редакције „Православља“.

Дужан сам да скренем пажњу господину Јеркову да сам тај чланак ја потписао и написао. Уз потпис нисам ставио никакве податке о себи, јер то нико не чини. Тако исто је урадио и господин Јерков кад је објавио своју критику. Да бих задовољио радозналост господина Јеркова о „извесном аутору“ пружићу му најпужнија обавештења о себи: зовем се Светозар Душанић. По занимању сам професор и управник Музеја Српске православне цркве у Београду. Рођен сам у Босни, у селу Прибинићу, на изворишту реке Усоре, под Борја планином, недалеко од Бања Луке. Потичем из свештеничке куће. Моја цела породица била је одведена у усташки логор за време владавине Анте Павелића, коме је до 1943. године верно служио Анте Јерков.

Иако у чланку „Осврт на један говор“ пише да ће будућа заједница балканских држава отклонити доминацију једне нације над другом, Анте Јерков је непотребно забринут за судбину припадника ислама, па патетично пита: „где смести неколико милиона Муслимана“?

Нека се Јерков не брине за Муслимане, а такође ни за друге народе и вере у склопу те заједнице. Сви ће они имати своја места и своја права као и остали чланови те заједнице. Јеркову је вероватно познато да и у државама одређеног верског карактера егзистирају народи који имају религиозно уверење супротно званичној конфесији. Бивше Османлијско Царство, у коме је државни поглавар (султан) истовремено био и верски старешина (калифа) имало је у своме саставу милионе православних хришћана. У данашњој Француској, која се с правом сматра једном од најкатоличкијих држава Европе, налази се преко пола милиона Арапа-Муслимана из Алжира и мноштво припадника ислама из Азије и Африке. Велика Британија, чији владар носи титулу „дефензор фидеи“ (чувар вере) прихватила је у свој Комонвелт припаднике свих вера, свих раса, са свих континената. У бившој Аустро-Угарској, чији је владар носио титулу „апостолског величанства“ такође су постојали многи народи којима није одговарала та титула. Према томе, сваки добронамеран и толерантан човек, државник поготово, мора да се клони националне искључивости и верске нетрпељивости, јер ти сукоби никога не

доносе користи. Тај аксиом требало би да схвати и Анте Јерков.

Питање Анте Јеркова да ли ће, у заједничкој држави балканских земаља, хришћански народ „растргнути Македонце“ лишено је потребне озбиљности. У моме чланку пише да би будућа формација балканских земаља отклонила доминацију једне нације над другом. Зато је сувишан умишљени, или измишљени страх Јеркова за било који народ Балкана.

Чудна је брига, још чуднија тугованка Анте Јеркова за судбину Македонске цркве и верских права Македонаца. Очеvidно је да Јерков не зна, или се прави да не зна, ко даје аутокефалност у Православној цркви, јер иначе не би поставио питање „зашто не признати национална и верска права Македонцима већ данас“. То право не даје држава, нити државни поглавар, нити га може дати савез балканских народа. То право спада у надлежност васељенског патријарха, јер Цркву рађа „Мати црква“, а то је Васељенска патријаршија. Истина, понекад се дешава, у смутним временима, да световна власт задира у домен Цркве, па проглашава „своју Цркву“. Век такве цркве траје колики и век фактора који је извршио насиље. Анти Јеркову је добро познато да је усташки поглавник Анте Павелић створио Хрватску православну цркву. Њен век није био дужи од Павелићеве страховладе. У средњем веку, кад је Српска црква добила аутокефалност, Свети Сава је ишао у Никеју, васељенском патријарху, иако је имао брата владара. Немањићи су знали пут и начин како се долази до самосталне Цркве.

Занимљиво је, мада не изненађује, да Анте Јерков усташама не приписује негативне епитете, док четнике назива не само бандитима, већ за њих каже да су „банде православног попа... српске националистичке банде православних четника... српски националистички четници“ и слично. У интересу истине и принципа равнотеже, Јерков је морао да констатује којој су религији припадале усташе, кад је успео да утврди да су далматински четници били православни. Његов обзир према усташама сванао потиче из оног времена када је Јерков служио Павелићеву режиму.

Тврђење Анте Јеркова да „без Југославије данас не би било ни Србије“ спада у категорију тоталног негирања историјских чињеница, које и основци знају. Зар треба доказивати да је Србија постојала, као држава, цело столеће пре прогласа Версајске Југославије. Да би иронија била потпуна, Србија је престала да постоји као држава оног дана кад је настала Версајска Југославија. Као компензација за своје доприносе и жртве добила је јединствен у свету државно-правни статус „Републике са Покрајинама“ и „Републике без Покрајина“.

У овоме осврту на писање Анте Јеркова изостаје коментар на простачке и увредљиве изразе којима се он служио, као што су: „апсурдни и опасни планови... београдски екстремисти... лажни и болесни грчки понос... националистички и клеро-фашистички прохтеви неће моћи да изграде ту свињарију задојену православлем... помрачени ум... све остало су глупости за следе и подле политиканте“, итд.

Најбезочнији део чланка Анте Јеркова је његова порука Србима да је Косово територија „историјски српска, а данас биолошки албанска“ и да на Косову „више нема Православаца“!

Како се стварају „биолошке територије“ у историји има пуно података. Остварење тога циља постиже се и бруталним методом, по принципу „старо становништво исели, а на њихова места своје сународнике доведи“. У наше време тим се методом служио и Адолф Хитлер. Он је, на пример, из Словеније иселио Словенце у Србију, а на њихова огњишта довео Немце. По завршетку другог светског рата Пољаци су иселили пет милиона Немаца, док су Чеси иселили три и по милиона судетских Немаца. Војводицу је напустило 600 хиљада Немаца, а Далмацију мноштво Италијана. Након поделе Кипра, Турци су довели у Фамагусту и њену околину 70 хиљада турских породица из Анадолије. Ови примери из новије европске историје сведоче да се насиљем могу остварити „биолошке територије“. Анте Јерков заборавља да на тај рецепт имају право и они који су у даном тренутку њиме погођени. Уколико би се прихватило такво резонување, шта чека Албанце на Косову. О томе Јерков не размишља.

Констатација Анте Јеркова да на Косову „више нема Православаца“ несумњиво је његова интимна жеља и преурањена изјава. Неоспорно је да се на Косову, од 1941. године, рапидно смањује српско становништво под притиском бестијалних Албанаца. Са Косова беже и борачке породице. Па ипак, крај свега тога на Косову се још увек налази православни архијереј, 35 парохијски свештеника, богословија са 70 ђака, Немањићи манастири са монасима и монахињама (у манастиру Пећкој патријаршији има 25 монахиња и неколико монаха) и уз њих верници Српске цркве, који подносе мук јединствене у цивилизованом свету.

Мржња Анте Јеркова према Србима и Православној цркви одузела му је могућност да схвати значај Косова за српски етнос. Биолошка снага српског народа није на Косову. Она је у простору изван Косова. За Србе Косово има етички, историјски, национални и верски значај. Поглед на свет и живот, смисао страдања (после ноћи свиће зора), снагу трпљења, веру у васкрсење, Србима пружа Косово. Ниједна област насељена Србима није се више утала у срп-

ску душу од Косова. Свако српско дете и неписмени чобанин на планини зна за Косово, косовску битку са Турцима, зна за цара Лазара и Милоша Обилића, за Грачаницу, Дечане, рушевине манастира Светог Арханђела (код Призрена) и Пећку патријаршију. Без Косовске етике назамислив је живот за Србе. Анте Јерков и његови истомишљеници то не могу, или неће да схвате. Зато мало кога изненађује његово писање, које је у суштини позив деструктивним снагама да се уједине у борби против Срба и Српске православне цркве.

Од некадањег усташког сарадника и бескомпромисног западног клерикалца не може друго ни да се оченује.

Крај овог осврта завршићу реченицом због које је Анте Јерков написао своју критику. Она гласи: Кад може да постоји, у наше време, унија западноевропских држава и арапско-исламски блок, зашто да Балкан буде лишен свога политичког јединства?

Светозар Душанић

УНИЈА И УНИЈАТИ

Унијаћење дохалкидонаца

Ко су то „дохалкидонци“?

Под „дохалкидонцима“ се подразумевају хришћани који су због свога погрешног учења били осуђени као јеретици. На Трећем васељенском сабору, одржаном у Ефесу 431. год. је осуђен цариградски патријарх Несторије. Његови следбеници су по своме оснивачу названи **несторијевци**.

На Четвртом васељенском сабору у Халкидону 451. год. осуђено је учење монаха Евтиха (378–454) да је у Христу само **једна природа**. Од грчке речи „моне“ (један) и „фисис“ (природа), следбеници ове заблуде су названи **монофизитима**. И несторијевци и монофизити, од седам васељенских сабора – које признаје Православна црква – признају само прва три, то јест оне саборе који су одржани пре сабора у Халкидону и отуда су и добили општи назив – „дохалкидонци“.

Деобе у раној хришћанској Цркви

Рана хришћанска Црква била је бременита деобама. У Цркву су од самог почетка улазили и незнабошци и Јевреји. Поверовали су у Христа, али многи од њих нису могли да схвате истине које су им биле откривене. Покушавали су да

их образложе својим људским умом. Долазило је до различитих мишљења и учења из којих су се родиле „деобе“ како на практичном свакодневном плану тако и у односу на суштинско учење о самом Христу и Његовом оваплоћењу или утеловљењу. У којој и коликој мери је Христос Бог, а у којој и коликој је човек? Црква је морала да своје учење јасно дефинише на свеопштим саборима, који су названи васељенски. Према томе, деобе у Цркви су биле некад мање, а некад веће, зависно од проблема који би се појавио. Сетимо се само оних најранијих распри да ли се треба држати Мојсијевих прописа о „чистим“ и „нечистим“ јелима. Са данашњег становишта нашег хришћанског знања и веровања, рекли бисмо да је предмет спора био небитан, а на њему су се спотакла чак и два велика апостола – Петар и Павле (сравни Гал.2–12–16). Или онај случај о коме нам прича еванђелист Матеј (Мт.20:20–22) када мати двојице апостола – „синова Заведејевих“, – моли Христа да њена два сина у своме царству постави „једног са десне, а другог са леве стране“. Стога не зачуђује спотицање о саму Христову личност, засновано на људском умовању. Бог је постао човек. Колико је Он у своме богочовештву Бог, а колико човек, какви су односи Бога и Човека у једној Христовој личности? Као што смо напоменули, јавила су се два учења: **несторијанство** и **монофизитизам**. У Цркви су настали спорови тако жестоки да су претили да разбију јединство и самог Византијског Царства. Царство је успело да се одржи, али је у два наврата дошло до велике **деобе Цркве**.

Несторијанство

Несторије, монах и презвитер у Антиохији, изабран је 428. године за цариградског патријарха. Ревнујући против јеретика који су у Христу наглашавали било божанску или човечанску природу, и сам је отишао у крајност и пао у јерес. Учио је да су у Христу непомешане две природе – божанска и човечанска. У Њему су две суштине, две особе. По Несторијевом учењу је сасвим нешто друго Бог Син, а друго човек Христос. Међу њима постоји само релативно, морално јединство, морална, а не стварна веза. Друго лице Свете Тројице – Бог Син или Логос – настанио се у човеку Христу као у неком храму. Сагласно таквом учењу Дјева Марија није Богородица. Она није родила Бога него човека Христа. Према томе, она је човекородица или Христородица.

У Цркви је овакво учење изазвало раздор. Црква се поделила на две странке. Јединство Цркве Византијског Царства је било угрожено.

Насупрот Несторију и сиријским епископима, александријски епископ Кири-

ло са осталим египатским епископима је заступао православну линију. Учио је да је Христос **јединствена особа и то божанска са две природе – божанском и човечанском**. Дјева Марија је родила Бога – она је **Богородица**.

Ради решења спора је сазван Васељенски сабор у Ефесу 431. год. До споразума није дошло. Несторије је са својим присталицама осуђен као јеретик и протеран из Византије.

Сам Кирило Александријски је покушао на прихватљивије и разумљивије формулише проблем Христовог богочовештва да би у Цркви дошло до измирења и јединства. У његовој такозваној „формули јединства“ нашла се још једна непрецизна формулација према којој ми верујемо у **једну природу** Бога Слова оваплоћеног. Неки јеретици осуђени на Сабору у Халкидону 451. год. су прихватили ову Кирилову формулацију као норму своје вере у **једну природу** у Христу. Јерменска црква, иначе у групи **„дохалкидонских“** цркава, до данашњег дана се назива Црквом Светог Кирила.

Несторијеве присталице су у новим областима у које су протерани, у Месопотамији и Персији, основали 484/485. год. посебну црквену заједницу. Назвали су је Несторијанском или Асирском црквом.

Из историје несторијанске цркве

У новим областима су несторијевци развили веома живу богословску и мисионарску делатност. Доспели су до Индије. У северној Арабији су основали своје општине. Мухамед, који је у Арабији основао ислам као нову религију, основне појмове о хришћанству је добио баш од несторијеваца и многе од тих појмова је, често небулозно протумачене, унео у исламску свету књигу, која се зове „Часни Куран“.

Год. 635. је мисионар Олопен основао прву хришћанску заједницу у Кини. Она је до десетог века била проширена на целој територији Кинеског Царства. Несторијевци су у Кини основали и своје манастире, и по први пут превели Библију на кинески језик. У једанаестом веку се несторијанство из Кине проширило у Сибир. Прихватила су га монголско татарска племена Тунгузије, јужно од Бајкалског језера.

Центар Несторијеве цркве је био у Персији. Црква је бележила процват нарочито у седмом веку – између 633. и 643. године – када је Персијско Царство пало под Арапе. Хришћани несторијевци су тада били прихваћени као културна елита. Они су Арапе упознали са тековинама византијске и класичне културе, коју су доцније Арапи на арапском језику донели у Европу упознавајући је са делима Аристотела и других класичних философа и научника, чија су

дела у Европи била преведена са арапског на латински језик.

Колики је углед несторијеваца био у арапском свету сведочи и чињеница да је 762. године седиште патријарха (католика) било пренето у Багдад, престоницу Арапског Калифата.

У тринаестом веку је Несторијевска црква имала организованих 25 митрополија и 230 епархија.

Наследник Цингис-кана Тамерлан (+ 1405), против кога је у бици код Ангоре (1402) као турски вазал војевао и наш Стефан Лазаревић – готово да је уништио хришћанство у пределима свог огромног царства. Несторијевци су присилно исламизовани. Они на Далеком Истоку, одвојени од матице, примили су будизам, а оне у Индији, која је била под португалском управом, „спасавала“ је Римокатоличка црква наметнувши им унију, потчинивши их под римску јурисдикцију.

Несторијевци су имали и веома много плодних богословских писаца. Истануто место заузимају Нарзај (+ 502), Бабај Велики (+ 628), Илија Бар Шинаја (+ 1050) и многи други. Нарзај, рођен у Персији 399. год. био је управник чувене несторијевске теолошке школе у Едеси, из које је изашла плејада богослова. Иза Нарзеја је остало 360 песама, које су још и данас у употреби у сиријској литургији.

Илија Бар Шинаја (+ 1050) био је богослов, историчар и правник и свакој од ових области дао је свој богат допринос.

Ситуација данас

Правих несторијеваца је остало веома мало. Рачуна се да их је свега око 100.000. Од тога је око 80.000 организовано у четири епархије у Ирану, Ирану и Сирији. Око 2–3.000 их је у Индији и око двадесетак хиљада у САД. Услед изузетно компликованих политичких и верских прилика у источним областима, које су од старине биле њихова и склоништа и страстишта, данас им је и духовни и административни центар у Сан Франциску у САД.

Монофизити

После васељенског сабора одржаног у Халкидону 451. год. дошло је до још једног расцепа у Цркви. Угледни цариградски архимандрит Евтих (378–454), ревнујући против Несторија, пао је у другу заблуду. Тврдио је да у Христу постоји **само једна природа**. – Грчки „моне“ (један) и „фисис“ (природа) – дали су и назив овој заблуди – **монофизитизам**.

После сабора у Халкидону су се одвојиле од тела опште Цркве читаве области, комплетне и организоване помесне Цркве (Египат, Јерменија, Етиопи-

ја). Развиле су своју активну мисионарску делатност и богословску књижевност.

Монофизити признају само прва три васељенска сабора (у Никеји 325. год. Цариграду 381. год. и Ефесу 431. год.). Међутим за себе тврде да су прави православни. Њихова тврдња је нашла своју подршку и у свести православних до данашњег дана. Само један пример: у данима тешким и смутним у Совјетској Русији, да би избегли сумње, потказивања и непријатности, Руси су носили своју децу чак у Ечмиадзин, центар Монофизитске цркве у Јерменији, и тамо их крштавали без и трунке сумње да чине неки прекршај или грех у својој православној чистоти вере. Познати су ми неки добри православљани чак у Москви и Лењинграду, који су крштени у „монофизитској“ Јерменији.

У својој проповеди и литургији јасно сведоче и исповедају Кирилову формулу из 433. године да је у Христу **једна** божанска особа, или лице, у којој су уједињене божанска и човечанска природа.

Стање Монофизитске цркве данас

Монофизитизам се раширио у Јерменији, Сирији, Месопотамији, Египту и Етиопији, а монофизити су организовани у три независне аутокефалне цркве:

- а) Коптску – у Египту и Етиопији;
- б) Јерменску – са седиштем у манастиру Ечмиадзину недалеко од Јеревана и
- в) Антиохијску или Јакобитску, названу тако по оснивачу монофизитске хијерархије, Јакобу Бардану (+ 578).

Данас у свету има око десет милиона монофизита. Од тога само у Етиопији око седам милиона и у Јерменији око два милиона трина хиљада.

Као и несторијевци, и монофизити су били жртве историјских политичких збивања на Истоку и **унијаћења** од стране Римокатоличке цркве, о чему ћемо посебно говорити у неколико следећих наставака.

Са расколом у Цркви после сабора у Ефесу и Халкидону, Црква као целина је осиромашена. И то не само бројчано. Некада славне литургијске традиције Египта и Сирије су продужиле да цветају у изолованим хришћанским групама, одвојеним од опште Цркве. И код несторијеваца и монофизита се ипак сачувало богатство духовног предања првих векова.

Многи богослови, и на Истоку и на Западу, су склонили мишљењу да су деобе Цркве у петом веку, о којима смо говорили, резултат великог неспоразума до којег је дошло услед **неразрађене** или неспретно употребљене богословске терминологије, којом се изражавала

мистерија тајне над тајнама – боговаплоћење (богоутеловљење). Овоме треба додати неополитичку и верску кратковидост државних и црквених поглавара тога времена и страсти у широким хришћанским масама, коју је та кратковидост подржавала. Екуменска воља и тежња, подржане Духом Светим на крају ће ипак затворити јаз деоба насталих у далеким временима петог столећа.

Унијаћење несторијеваца и монофизита

Римокатоличка црква, користећи политичке неприлике у које су долазили и несторијевци и монофизити као и своју политичку моћ, овим хришћанима је наметала **унију** са Римом. Током историје било је прихватања уније и њеног одбацивања, чим су то прилике дозволиле. Међутим, данас су у свету ипак остале велике групе унијата, са мало изгледа да се било када поврате својим матичним Црквама услед њихове распарчаности и расејаности по целом свету и још увек и физичког притиска и уништавања у неким деловима света – као што су Иран и Египат, а делимично и Иран и сама Етиопија. Унијате је Римокатоличка црква разврстала по „обредима“. Као што је поунијаћене православне сврстала у један, такозвани „бизантски обред“, несторијевце и монофизите је разврстала у следеће „обрете“:

- а) „Халдејском обреду“ припадају **халдејци** са седиштем у Багдаду и малабари са седиштем у Ернануламу у Индији.
- б) „Антиохијском обреду“ припадају **унијати јакобити** са седиштем у Бејруту и **маронити** са седиштем у Димне (Берке у Либану). Унијати **сиро-маланнари** су такође у овом „обреду“ и имају седиште у Керали у Индији.
- в) Унијати Јермени су издвојени у посебни „обред“, а у
- г) „александријском обреду“ су унијати **Копти**, са седиштем у Каиру, у Египту, и поунијаћени Копти у Етиопији, који имају свог митрополита у Адис Абеби.

Није наш циљ да проучавамо историју унијата него да нашим читаоцима пружио најосновније податке о верским и политичким приликама под којим су настајале **уније** са Римокатоличком црквом. Јер унија је, у принципу, делење једног народа на два непријатељска тabora и његово страдање. С друге стране, постојање уније и унијата је историјски **грех** Римске цркве, кога се она, на жалост, ни данас не одриче.

Проучавајући унијаћење „дохалкидонаца“ долази се често до забуна и недоумица, када се човек служи само Римокатоличким изворима. Пре свега, римокатолици су из свог богословског речника избацили реч „унијат“. Избацили су

га и сами унијати и, говорећи о „дохалкидонцима“ унијатима, употребљавају изразе као што су „источни хришћани“, „оријентални хришћани“ или „католици“ тог и тог „обрета“. Тако се ствара недоумица да ли се имају у виду првобитни несторијевци и монофизити или унијати.

У неколико следећих чланака даћемо основне информације о унији и унијаћењу појединих хришћанских група несторијеваца и монофизита и настанку наведених унијатских римокатоличких „обрета“.

Јован Олбина

Црква Св. Текле Једини сведок вишевековне судбине православних храмова јужног Приморја

Савремени римокатолички теолози вишевековну праксу постављања римокатоличких олтара у православне храмове називају „олтарима љубави“. Историјска позадина овог термина односи се на римокатоличку политику Млетачке Републике и верско-политичку моћ, која и доласком Турака задржава доминацију уплитања у живот црква јужног српског приморја. На тај начин је српским црквама одузета оригиналност у инсигнијама унутрашњости храма, која означава и даје потврду верских испољавања. Имајући у виду дубоко уверење српског народа у исправност православне вере, односно изворне форме хришћанства (некада заједничке са римокатолицима, који одвојивши се, репродукују хришћанску веру ослањајући се на натуралну форму), временом ови храмови постају места заједничких молитви, а присутност римокатоличких олтара у њима прима димензију позитивног евокативног карактера односно подсећања римокатолика на изворну форму хришћанства. У целокупној хришћанској историји није забележен ни један случај наметања православних олтара у римокатоличке цркве. Од појаве „олтара љубави“, током векова и данас приоритет вршења службе припада православнима, тако да приликом поклапања заједничких празничних дана римокатоличка миса следи након православне литургије. Постављена релација православних у односу на римокатолике, могла би се изразити једном речју у духу старогрчког језика –

– што у преводу значи – бити над ким – мада се ова реч може превести: надвисити кога умом. Шта се заправо дешава, наметнувши своје олтаре у православне храмове, римокатолици су заправо себи наметнули потврду православљу у чијем храму је достојна римокатоличка миса. Његош каже: „Није важно како се ко крсти...“ Да, Бог је један, једна је Црква Божија и једна је Света литургија. Слабљењем и падом Аустрије губи се присутност католичких олтара у православним храмовима и данас је црква Свете Текле једини сведок римокатоличке цркве, јединствен пример у Југославији а по свој прилици и у свету.

Црква Св. Текле налази се на путу од Бара према Петровцу, у месту Сутоморе (област Спича). Храм је посвећен Св. Текли, апостолској сарадници на еванђелском путу, првој жени – великомученици страдалој за Христа. Наша Православна црква је слави седмог октобра. У „Споменици манастира Савине“, приликом деветстогодишњице 1030–1930, професор прота Петар Рафајловић у своме чланку о прегледу најстаријих цркава и манастира Боке Которске, поми-

ње и цркву Св. Текле (као и паштровићне манастире који су као и Св. Текла уврштени у овај преглед према старој регионалној подели) и у наставку пружа податак о постојању цркве у XI веку.

Што се тиче раније историје, следећи изворе из 1665, скадарски бискуп Петар Богдани у извештају Конгрегацији (министарству у папској влади), у делу који се односи на Барску дијецезу (надбискупију), пружа статистичке податке који се односе на број римокатоличког живља, као и на места која тај живаљ насељава, где помиње и цркву Св. Текле, и праксу богослужења по православном и римокатоличком обреду у тој цркви. Надбискуп Арбанас Лазар Владањи, 1749. наследник надбискупа Лукија, у извештају Конгрегацији пружа опис Барске дијецезе где област Спича представља граничну област. Поред описа верских прилика, такође помиње римокатоличке обреде у православним храмовима. За време Аустрије црква Св. Текле припадала је Боко-каторској, а данас припада Црногорско-приморској епархији.

Јелена Врсајковић

Сутоморе: црква Свете Текле, у црногорско-приморској епархији, постојала је, изгледа, још у 11. веку. Данас је јединствен пример заједничког дома молитве православних и римокатолика. Када се догоди да се поклопе датуми празника обеју вероисповести, тада се у овој цркви после православне литургије служи и римокатоличка миса на посебном олтару.

Несуђени краљ

Свест о историјској и уметничкој вредности древних споменика у нашој средини и данас је далеко од жељене и идеалне. Упозорења и савети много су чешћи него конкретни подухвати очувања и реконструкције. За такав немар оправдања скоро да нема баш зато што сада другачије гледамо на дела настала у средњем веку него што су то чинили наши преци у претходним вековима. Ако данас уметничке вредности страдају од небриге, оне су некада страдале баш због бриге. Кома би, у ова модерна времена, могло пасти на памет да искуца и преслика (тј. премала) живопис из XIII века зато што је изгледао па се не види јасно? А ето, у средњем веку такве „поправке“ два-три века старог сликарства биле су уобичајене. Био је важан смисао, порука, тема и форма којом је догма изражена; али, вешту руку цариградског мајстора XIII века добронамерни обновитељи XVI века нису гледали и видели као ми, нити су том савршенству придавали вредност по себи. А, ипак, и у времену процвата вере и моћи, у доба када су такве „поправке“ биле честе, понеки се случај издваја: зато што није поправка, већ исправка. Овога пута, реч је о Сопоћанима.

Црква Св. Тројице у манастиру Сопоћани богата је историјским портретима, а нарочито владарским. Сем низа старозаветних јеврејских царева и упокојених генерација Немањића, веома важно место заузимају три српска краља; један актуелни (Урош I) и два будућа (Драгутин и Милутин).

У југоисточном углу унутрашње припрате краљ Урош I (1243–1276) и његова жена Јелена Анжујска представљају Богородицу са Христом своја два сина: Уроша – старијег, Драгутина, одевеног у краљевски орнат наков и сам Урош носи, а Јелена препоручује Милутина, раскошно одевеног, али без елемената владарске одежде. Урош има дугу браду, али није сед, док су синови представљени заправо као мала деца.

Другачије су браћа приказана у сцени представљења њихове бабе – Ане Дандоло, у западном делу севернога зида. Сада су то поодрасли младићи, без брада, док је Урош такође видно старији него на претходно описаном

портрету и брада му је прошарана се динама.

Ликови оца-краља и браће – Драгутина и Милутина – налазе се и у првој зони југозападнoг угла наоса, где је приказана ктиторска композиција. У тзв. хоризонталном генеалошком стаблу, Уроша – са моделом цркве у руци – приводе преци и свеци Немањићи. На западном зиду, у продужетку, овом смерном чину присуствују два сина, сасвим одрасли млади људи, но још увек без брада. Као и на хронолошки најмлађем „породичном портрету“ из припрате, и овде је Драгутин одевен готово идентично као и Урош, а Милутин је и одећом и растом видно стављен у ранг испод старијег брата и наследника.

Отац и краљ Урош је већ старац, седе браде и – сем по владарској одећи – прикључује се и изгледом својим светим прецима, носећи и модел своје задужбине у вечност.

Научници се, углавном, слажу да је, при живописању црква, наос обично осликаван пре припрате, а то, у случају Сопоћана потврђују и стилске разлике, без обзира на сам квалитет извођења. Сем тога, цркве су обично сликане с истока на запад што је, у Сопоћанима, поткрепљено узрастом Драгутина и Милутина и старошћу Уроша у унутрашњој припрати. Но, ктиторска композиција у наосу, која би требало да је сликана пре припрате, показује Урошеве синове и њега самог старијима. То је зато што су северни и западни зид западног травеја наоса пресликани (тј. премалани), па је постојећа ктиторска композиција изведена преко старе, на новом слоју малтера (као и неколико суседних ликова). Основно је питање: ЗАШТО ЈЕ ПРВА КТИТОРСКА КОМПОЗИЦИЈА ПРЕСЛИКАНА? У првом часу, изгледа да је одговор немогуће дати. По својој иконографији постојећа „реплика“ не разликује се од осталих представа на исту тему, у другим црквама. Штавише, идеолошки и политички, она је сасвим у складу са представама у припрати: Драгутин је наследник, у краљевском орнату, а Милутин је поштовани, али млађи брат. У том погледу, одступања нема. Једини разлог за пресликавање сцене могао би бити што је првобитна ктиторска композиција изгледа сасвим другачије. Ако претпоставимо да је наос живописан пре припрате, првобитна ктиторска композиција требало је да приказује Драгутина као сасвим мало дете, док Милутин можда није био ни рођен. Па ипак, изостанак Милутина не би био разлог за пресликавање: Драгутина као наследнику не би било битно да уведе млађег брата у сцену, тим пре што је Милутинов положај достојно приказан на портретима у припрати. Онда, чему евидентна исправка?... Као и на многа друга питања везана за српску средњовековну уметност одговор се може наћи у – Студеници.

Један од „обновитеља“ нашег века, вредни истраживач и велики познавалац српског средњовековног живописа, Светислав Мандић, указао је, посредно, на решење сопоћанског проблема још пре четврт столећа. Готово саживљен са Студеницом и њеним благом Мандић није пропустио да примети и објави постојање једне надгробне плоче која се и данас налази у наосу Богородичине цркве. На њој је урезан натпис који помиње „Стефана сина краља Уроша, унука Светог Стефана Краља и праукуна Светог Симеона“. Очигледно, ту је сахрањен син краља Уроша I, али не ни Драгутин ни Милутин јер су они последње почивалиште нашли на другим местима. Ради се дакле, о непознатом брату двојице славних српских краљева, и то, како Мандић претпоставља, старијем брату. Објашњење је једноставно: да је млађи, био би приказан на фрескама Урошеве цркве Св. Тројице у Сопоћанима, или би бар био тамо сахрањен. Сем тога, Мандић указује на чињеницу да су, у сцени смрти Ане Дандоло, Драгутин и Милутин зачуђујуће млади у односу на оца.

Тако, питање: зашто је првобитна ктиторска композиција у Сопоћаному пресликана? мења форму и гласи: ко је на њој био представљен, па је морала да буде поново изведена? Одговор се намеће сам: можда је, иза Уроша I, био представљен Стефан, његов најстарији син. У том случају, мотив пресликавања је јасан: ни сам Урош, а поготову Драгутин не би имали жеље ни разлога да на истакнутом месту, уз препоруку предака-Немањића, гледају несуђеног наследника и настављача лозе. Можда је и сам Урош, прежаливши Стефана, дао да се садржај слике измени, као што се данас мења тестамент, па су тада представљена два млађа, али славна сина. Још је вероватније да баш Драгутин није желео, на зиду очеве задужбине, лик који у тадашњој расподели моћи и династичкој будућности више ништа није значио. Драгутин је имао и разлог више: будући да је збацио оца са престола, могао је, сликајући се и по трећи пут као директни наследник (уместо понојног брата), да још једном истакне легитимност власти, супремацију над млађим Милутином и да умири нечисту савест.

Проверити ову претпоставку – немогуће је. Ризик скидања слоја садашње ктиторске композиције је превелик, а ко зна у каквом би стању била оригинална сцена. Тако је сопоћанска тајна стално пред нашим очима, али ми данас немамо ни разлог ни смелост једног Драгутина да поново ударимо по глатким, осликаним зидовима.

Оливер Томић

Религија и наука

Реч **религија** је латинског порекла и потиче од речи **религио-онис**, што значи **вера, веровање, побожност**, док је реч **теологија** или **деологија** грчког порекла и означава **учење о Богу, богословље**.

Наука је пак систем знања о законитостима развита **природе, друштва и мишљења**.

Код нашег света, а свакако не само у нас, постоји погрешно мишљење да су **религија** и **природне науке** међусобно противречне, што није тачно, па ћемо покушати о томе да нешто кажемо.

Развој првобитних религија

Прва, **првобитна** или **примитивна** религија обухватала је сва човекова схватања о најразличитијим појавама — како о његовом тајанственом животу на овој земљи, тако и о њему необјашњивим појавама у **природи**.

Почетке свих првобитних или примитивних религија код свих народа ваља тражити у тежњи тадашњег човека да протумачи себи многе **тајанствене појаве**, које су се око њега догађале.

Међу појавама, које је опажао на себи, као и међу појавама које су се догађале око њега у природи, његову пажњу су морали привлачити у највећој мери: **снови** и **смрт**.

Док му је тело при спавању лежало непомично на једном месту, **визије** које је у сну преживљавао, а које он својим примитивним схватањем није разликовао од стварности, стварале су у њему **утисак** као да се при спавању **један део његовог бића одваја од тела**.

Првобитни човек долазио је на тај начин до уверења, као да је његово биће састављено из **два дела**: из једног, које за време спавања **мирује** на оном месту где је легао, и из **другог**, које за време спавања **не мирује него напушта тело**, посећује друга места, доживљава посебне доживљаје — укратко, које има способности да живи својим одвојеним животом.

Размишљања о оном разноликом, чудном животу, кроз које је примитивни човек пролазио у **царство снова**, створило је у њему веровање у **душу (анима)** латински значи **душа — анимизам** која је насупрот телу **невидљива**, али која је, као и тело, битни саставни део његовог бића и која је **способна да живи и одвојено од тела**.

До сличног закључка га је доводило и посматрање **смрти**. При спавању одвајање душе од тела чинило му се **привременим**, јер се душа при сваком **буђењу** опет враћала у своје тело. У часу пак **смрти** она напушта тело или занавек или на дуже време, да би живела даље после смрти независно од тела. Пошто су у сну **покојници** долазили и са њима се сусретали, гледали се, разговарали као за време њиховог живота, примитиван човек је закључио по томе да они **живе и после смрти**. Многи научници на том пољу истраживања закључују да је **анимизам** био онај облик, у коме су се јављала прва **религиозна осећања** примитивних људи.

О **станишту** **душа** била су распрострањена углавном **три мишљења**. По једном, изгледа најстаријем веровању, њихово станиште је **тело**. По другом веровању сени после смрти станују, обитавају у **подземном свету (некрополис, грчки: град мртвих)**. По трећем веровању **душа** се после смрти **сели** у друго биће, које не мора бити само човек, па чак ни друго живо биће ни животиња ни биљка, него чак и **мртва ствар**. Овај феномен је познат као **метемпсихоза** или **сеоба** **душа** а чувени грчки филозоф **Питагора** (рођен на острву **Самосу** 583. г. пре Хр. а живео у **Кротони**, грчкој колонији у ј. Италији) изразио је своју доктрину на дуалистичкој основи, узајамивши мистични део своје доктрине из **хиндусне** и **египатске** митологије о преображају **душа** или **метемпсихози**.

На стварање **религијских** схватања врло рано је утицало **посматрање природе** и многобројних **природних појава**, које примитиван човек није умео себи да протумачи, а чије су промене дубоко заседале његову судбину.

Пошто је појава у природи било **много**, то је разумљиво да се прво и развило **многобоштво** или **политеизам** тј. веровање у више богова.

Митологија (од гр. речи: **мидологос** — приповедач прича или бајки) назив је за многобожачке религије, учење о боговима и херојима нар. старог века. Постоје разне митологије: **грчка, грчко-римска, германска, словенска** и др. Најразвијенија била је грчка митологија. Карактеристична црта грчких богова је да су се они **рађали** али да **нису умирали**. Деца чији је један родитељ, обично **отац**, било неко **божанство**, надмашивало је и телесним и душевним особинама обичне смртне људе. У грчкој митологији они су стајали на средишњем између богова и људи. Носили су назив **хероји** и у много прилика они су били **праоци** појединих **племена**, или оснивачи разних **династија**.

Ваља напоменути да се већ у прастаро доба становништво поред **природних** феномена почело занимати и проб-

лемима свог **моралног** и **социјалног** живота. Тако су постепено настајали **етички** и **социјални митови**. Богови су добијали **етичке** и **социјалне** елементе који су уношени у њихову природу, а све још употпуњено и усавршавано давањем боговима људског изгледа, што се обележава појмом **антропоморфизам**.

Развој науке

Упоредо са развојем првобитних **религија** развијала се постепено и **наука**. Од првих **прапочетана** до данас наука се постепено развијала у свим областима људске делатности, број области људске делатности је огроман. Поред **природних наука: физике, хемије и биологије**, које су се дихотомизовале на многе дисциплине: нуклеарна, радиолошка, атомска физика, механика (укључујући и акустику) термика, кинематика, наука о електрицитету и магнетизму (електромагнетика), оптика или наука о светлости итд. **Хемија** (хеми егип. „црни“, „тамни“ — земља) која се разгранала у физичку хемију или хемијску физику, неорганску и органску хемију, биохемију, фармацеутску, медицинску, агрикултурну, техничку, хемију животињих намирница, хемијску технологију итд. **Биологија**, као базична наука о животу од живих бића, дели се на бројне гране: зоологију, ботанику, морфологију (анатомију, хистологију, цитологију) физиологију, упоредну физиологију, ембриологију, микробиологију, агробиологију, зоогеографију, паразитологију, генетику општу и специјалне: хуману, медицинску или клиничку, цитогенетику, биохемијску генетику, имуногенетику, фармакогенетику итд. Далеко би нас одвело набрајање и многих других научних дисциплина из подручја друштвених наука, социолошких, филолошких, психологије итд. Када су у питању **техничке** и **медицинске**, односно **билошке науке**, онда можемо да кажемо да ништа **људска техника** није створила **принципијелно ново**, што већ пре тога није остварено у природи: **ватра, електрична струја, магнетизам, атомска и топлотна, механична и радиолошка, радијациона енергија**. И изведена **кретања, сателити, космички бродови** итд. све је то постојало милијардама година у **васиони**: светлосна и друге енергије итд. Када су у питању **биолошке науке** онда такво савршенство организације — на милијарде и милијарде **живих бића** почев од најједноставнијих па до најсавршенијих, укључујући и **човена** — не може људски ум ни да замисли. Данас се говори о тзв. **генетском инжењерингу** као највишем савременом домету науке, револуционарном достигнућу о **трансплантологији, антенаталној дијагностици** итд. а то све је давно и дав-

но изграђено до максимума у савршено, а научницима прошлости, садашњости и будућности остављен је једини задатак, да **дешифрирају** једну по једну **биолошку** загатку, када су у питању **биолошке** и **техничке** загатке. Примера ради, када је у питању само **хумана генетика** али и свака друга, онда се сви генетичари морају са усхићењем дивити **Творцу**, који је кроз тзв. **спонтане побачаје** смањено проценат урођених и прирођених **мана** на минимум, тј. на испод 4,5% јер најмање 20% свих зачећа одлази у спонтани побачај, за којима не треба планати, јер је то како ми медицинари кажемо: **„инкомпатибилно“** (неспојиво) са животом. Можемо замислити до каквих би катастрофалних последица само одсуство овог „природног одбрамбеног механизма“ довело, да тога нема. Човечанство би на сваки начин дошло у тзв. **„биолошко самоубиство“**. Таквих примера је безброј. Људски плод се **„адаптира“** на недостатак кисеоника у утроби мајке преко тзв. **фето-плацентарног** крвотока итд. Депонување **масти**, угљених хидрата, липосолубилних витамина, минералних соли, **масти**, је тако беспрекорно **„регулисано“** целисходно, одн. телеолошки, да је то заиста величанствено. На овај начин човек може да преживи недељама и недељама док не дође до нових извора хране. Ако игде онда се и овде може узвикнути: **„Велиј јеси Господи и чудна (су) дјела Твоја“...**

Многобројне су **творнице**, или **фабрине**, широм земљине кугле и ми се заиста с поносом њима, односно њиховим проналазачима, дивимо: творнице шећера, уља, хумане и сточне хране свакодневно производе на милионе и милионе вагона. Како је то величанствено и како се то **„требалло сетити“**. Имао је поч. др **Александар Ђаја** право када је говорио: Нису то фабрике. Права фабрика је **земља** – заиста та „безоблична маса“ ствара и беланчевине, и масти, и угљене хидрате и минералне соли и витамине – наше фабрике само врше екстраховање тих хранљивих материја. Вештачки **мед** да, али зар не постоји природни мед, вештачки мириси – а зар не постоје и природни мириси!? Биљке су у стању да из мртве природе помоћу воде, угљендиоксида и сунчеве енергије, азота и других елемената заиста створе најсавршенију храну, најсавршеније материје. Како је то заиста дивно!

Из 22 аминокиселине наш организам је у стању да направи 22 биона комбијација. Какав величанствен **бионинжинеринг**! Какав величанствен **полигон за истраживање** стоји на располагању научницима читавог света. Ако још кажемо да наш организам не метаболише само храну него метаболише чак и са сунцем, онда је то заиста величанствено чудо. Витамин „Д“ толико неопходан, посебно децејем одн. одојчадском организму, може се створити из

провитамина „Д“, који се налази у поткожном масном ткиву, под дејством ултраљубичастих зракова! Из упоредне физиологије знамо за концентраторе калцијума и фосфора итд. Величанствена је и уметнички на најсавршенији начин саздана спољна природа, коју је компоновала и до танчина изградила **Виша Сила**, која се нашим свакодневним говором назива **Бог**, а која реч, како се наводи у санскриту пре 5.000 г. назива **Багда**, према филолозима означава **Знање**. Могли бисмо само додати **Свемогуће знање, Свемогућа сила!**

Мислимо да ћемо се сви једногласно сложити са свим научницима света да је **Знање, Науна** или **Логос** неко коме треба заиста и веровати. Ова науна коју атеисти проглашавају безбожничком заиста то није, јер је то скуп свих знања чијем дешифровању ми, обични смртници, научници читавог човечанства доприносима према својим скромним и, на сваки начин, ограниченим могућностима!...

Стварање данашњег физичког света – васионе

Шестоднев стварања света многима је послужио као доказ противречности између **религије** и **науке**. Међутим старојеврејска реч „**јом**“ која дословно заиста значи дан од 24 часа, али која исто тако може да значи и период времена („епоха“ или „ера“), чија нам је дужина трајања непозната – речи које сигурно нису ни постојале као појмови у ондашње време – може се објаснити на другом месту у Библији где стоји **„да је један дан пред Богом као хиљада година“** (видети: Псалм 89:5, 2. Петр. 3:8).

Настајање данашњег физичког света, укључујући и стварање нашег планетарног система (укључујући и земљу) данас научници изучавају на основу **радиоактивног распадања** као и експанзије васионе. Према данашњем стању **физике** и **физичке хемије** и других природних наука, старост **васионе** се процењује на око 17 милијарди година, док је настајање нашег планетарног система процењено на 4 и по милијарде година укључујући и настанак наше планете тј. земље. Природне науке нас уверавају да све материјално мора имати свој почетак, а ми додајемо: и свога **Створитеља**. Уз то морамо још додати да све што има свој почетак мора имати и свој **свршетак**, без обзира што су та мерења **огромна**. Морамо нагласити да је ово у сагласности и са **религијом** и са **науком**.

Наш планетарни систем је настао из **космичке прашине** у околини **Сунца**. Из водоника образовале су се звезде, у чијој су унутрашњости настајали тежки елементи, при високим температурама.

На 2 милијарде и 500 милиона година у тзв. праисконско доба, у формацији која носи назив **арханум**, настала је **праисконска атмосфера**, која је садржавала **мета амонијак**, **водену пару** али не и **нисеоник**, што се обележава појмом: **хемијска еволуција**. Почело је набирање **планина**, које се наставило и у следећем прастаром периоду, званом **алгонниум**, на око 1 милијарде година. Настало је међусобно формирање **прастарих континената** од прекинутог или отргнутог **препацифика**, северног и јужног **праатлантика**, **праарктика** и **праскандинавина**. Климу је карактерисало више **ледених** периода.

Стварање света по Библији било је до извесне мере слично: „У почетку створи **Бог небо и земљу**, а земља беше без обличја и пуста и тама беше над безданом и **Дух Бонји** дизаше се над водом. И рече Бог: **„Нека буде светлост!“** И би светлост и светлост назва Бог дан а таму назва ноћ; и би вече и би јутро **Дан први...** Потом рече Бог: Нека буде **свод** посред воде, да раставља **воду од воде...** и би тако; а **свод** назва **Бог небо**. И би вече и би јутро **Дан други“**.

Према савременим научницима у **праисторији**, у **алгонниуму**, око 1 милијарде година настао је **живот у мору**. То су најранији трагови живота. Од нових **биљних** формација настале су **бактерије**, **плаве алге** и **алге**, а фотосинтеза **биљака** довела је до производње **нисеоника**.

Према Библији стоји „...и опет рече Бог: нека се сабере вода што је под небом (огромни облаци!) на једном месту и нека се покаже **суво**, нека земља пусти из себе **траву, биље и биље** што носи **семе** и **дрво** родно, које рађа **плод**. И би тако... и би вече и би јутро **Дан трећи“**.

Овде задивљује тачност описа у томе, што су **биљке**, које су мање зависне од животиња него што су животиње од **биљака**, па је зато **биљни свет** макар делимично могао постојати и пре животиње, и то бар оне биљке којима **полен** не разносе животиње, него **ветар**. По обема теоријама прво су настајале **најниже** врсте, затим сложеније биље „које носи семе“, најзад **дрво родно**, које носи **плод“**.

У периоду од 560 до 220 милиона година, тј. од **намбријума**, **силура**, **девона**, **карбона** и **перма** (Диас) настала су **једноћелијска бића**, преко 1.000 врста, и то **медузе**, **корали**, **брахиопошци**, затим **финовски ракови**, **хрскавичаве рибе** (агордата), **први кичмењаки**, **четвероножне рибе**, **инсенти**, **рептилије**, **диносаури**, **ихтиосаури** у **тријасу**, када се јављају и прелазни облици од **рептилија** ка **сисарима**. У **јури** се појав-

љују кљунари и торбари, прастаре птице тзв. археоптеринс и кошљорибе. У формацији **Креда** на око 60 милиона година изумиру велике животиње: гигантосаури, брахиосаури, тираносаури а развијају се сисари и птице. У **терцијару** доминирају сисари и птице, а у **дилuviјуму** мамут, пећински медвед, северни јелен, а потом и инсенти, који преовлађују у **алувијуму**, заједно са појавом **човена**, домаће животиње као и прелазни облици на данашњем животињском свету.

„...Потом рече Бог нека буду **светила** на своду небеском: **сунце, месец и звезде**. И би вече и би јутро, **Дан четврти**.

...Потом рече Бог: нека врве по води живе душе и птице нека лете изнад земље под свод небески. И створи Бог велике животиње и све друге живе душе... Рађајте се и множите се и напуните воду по **морима** и птице нека се множе на земљи. И би вече и би јутро, **Дан пети**.

Шестог дана створи Бог све животиње на земљи по врстама њиховим и напослетку и **човена**."

Као што видимо **логичан редослед** настајања данашње васионе, као и нашег планетарног система, ишао је по обема теоријама и у погледу стварања биљака, животиња и људи на исти начин, јер је било несврхисходно да се прво створе животиње па онда биљке, будући да знамо колико је неким великим животињама потребна била огромна количина биљне хране. Ово се не коси ни са **теоријом еволуције**, јер су прво створене биљне врсте најнижег ранга; исто тако и животиње су прво стваране најједноставније па све више и више, а најзад и **човек**.

Еволуцијска теорија. Постанак врста путем природног одабирања и порекло човена

Жорж Кивије 1769–1832 француски природњак, оснивач упоредне анатомije и палеонтологије, творац „теорије натастрофа“ претходник **Дарвина** рекао је: „**Ја сам видео Творца у свакој травци**“.

Међутим када је **Чарлс Дарвин** 1809–1882.г. 1859.г. издао своје чувено дело „**Постанак врста путем природног одабирања** као „**Порекло човена**“ а пре тога **Жан Батист Ламарк** 1744–1829.г. да су садашње животиње настале прилагођавањем спољашњим условима, онда су многи европски научници а међу њима посебно Ернст Хајнрих **Хенел** (1834–1919. нем. природњак; проф. универзитета у Јени, најистакнутији следбеник **Дарвина**, представник природно-историјског материјализма, крајем XIX и почетком XX века) похитали да ову теорију – која је и до данас остала теорија – што пре приграбе

и развију **еволуцијску теорију**. Одричући се религије, **Хенел** је покушао у систему свога тзв. **монизма** да помири научно и религијско схватање света. У **Антропогенији** или **Историји развита човена**, **Хенел** је покушао да реконструира 22 претка човена, при чему уопште није успео да докаже могућност преласка једне врсте у другу. Једину биолошку сличност утврдио је са мајмуном, иако и ту постоје **битне разлике**, јер док **човек** има 46 **хромозома**, **мајмун** има 42 те је међусобно укрштање искључено. Најзад нажимо да у **Бразилу** живе и данас врсте мајмуна од 50–100 гр. **Хенел** је развио јаку борбу против верског учења о постанку човена. Он је у 22 ступња покушао да представи **ланац животињских предка човена и то од монера**, па преко амеба, синамеба, планеада, гастреада, турбеларија, сколецида, химатега (хордонија), акранија, монорина, селација, дипнеуста, созобранхија, созура, протамниа, марсупиалиа, просинија, моноцерка, **антропоида, питенантропа до хоминида**. Као што смо истакли није успео да докаже овај ланац „претходника човена“. **Северцов** и други совјетски научници-биолози покушали су да посебним путевима то исто докажу што такође није успело. Данашње њихово схватање (проф Петров) креће се у правцу „убацивања са других планета“.

У светлу савремених **генетских истраживања**, на пољу истраживања хромозома и гена као и субгенских јединица, овај се проблем поставља дијаметрално различито. **Генетски инжењеринг** се данас сматра **стварношћу**, па иако сви ми верујемо у „**чуда природе**“, у „**чуда Божија**“, и на том плану сумњамо. Фигуративни израз да је „човена Бог сачинио од земље“ може се посматрати и на други начин, о чему смо писали у нашој студији „**О биолошким неједначинама**“. Познато је да је плод у утроби мајке сачињен у почетку од преко 90% воде, док је састав воде у одраслих особа од 65–70% (кисеоник и водоник). Поред кисеоника, водоника и угљеника, наш се организам састоји из калцијума, фосфора, натријума, хлора и калијума, магнезијума, азота, јода, мангана и многих других елемената или тзв. микроелемената готово свих састојака које садржи и спољна природа, јер „преко земље, воде и сунца“ човек као и друга бића метаболишу или врше промет – размену материја. Из упоредне физиологије знамо да док човек садржи свега 2,5 ммол калцијума, пужеви као „концентратори калцијума“ у својој љштури садрже преко 98% калцијума. Неке рибе су концентратори фосфора итд.

О каквим је **астрономским** цифрама реч, када је у питању само **људски плод**! Споменимо само да се његова почетна – готово бестелесна тежина од

2 опходне ћелије повећа 5.000.000 пута, дужина 5.000 пута а површина 6.000.000 пута. Или други податак, према наводима савременог немачког генетичара **Фреја**, који каже да се од свих гена у 46 хромозома односно 60 биљона ћелија сваког људског бића, које оно поседује, може направити „телеграфска трака“ која би могла да буде **три и по пута** дужине **до Сунца и натраг**. Све су ово, као и многа друга, заиста „**чуда Божија**“ која се крећу, као и све у **васиони**, од бесконачно **малог до бесконачно великог**.

Две прекретнице у религији старих народа

Две **битне и највеће** прекретнице у религији старих народа учинио је сам **Творац** преко **Старог и Новог завета**. Познато је да је старозаветни пророк **Мојсије** за време владавине **Рамзеса II** (1290–1224/3), године 1290. пре Хр. извео **израелски** народ из Египта у којем су Јевреји боравили 430 година у ропству. Као што је из Старог завета познато Бог је Мојсију на гори **Синају** дао **10 Божијих** заповести написаних на две таблице (4+6) које представљају највиши домет ове **праве прве монотеистичке** (једнобожачке) религије и основу Старог завета. Мојсијеви закони постали су основа **јеврејске религије**, која се одржала и после уништења јеврејске државе и расељења Јевреја у I веку, после Јеврејског рата – побуне против Римљана 66–70.г. после Христа.

Нови завет. У њему је записана историја овоземаљског рада и деловања, мучења, страдања и **васкрсења** Господа **Исуса Христа**, рада његових апостола, **еванђелиста** и оснивања **Цркве Христове**.

Реч **Христос** је грчки превод речи **Месија** што значи **Помазаник**. Ову титулу носили су старозаветни **цареви, свештеници и пророци**. Иначе реч **Исус** је грчког порекла, превод јеврејског имена **Јехошуа, Јешуа, Јешу, Јахве** значи на јеврејском **Спас**, па би то у преводу значило: **Спаситељ**.

Усвајајући у потпуности старозаветни Закон, **Спаситељ** је своју **Мисију** обележио двема Божијим заповестима и то:

1. **Љуби Господа свога свим срцем својим, свом душом својом и свом мишљу својом и**
2. **Љуби ближњег свога као самог себе.**

Поред њих познате су и многе Божанске Мисли као: „**Саградићу Цркву и врата паклена неће је надаладати**“ као и „**Не бојте се оних који убијају тело а душе не могу убити, него се бојте онога, који може и душу и тело погубити у паклу**“.

Био би грех а не споменути следеће: и данас на крају XX века ми налазимо нечувене фалсификате и злонамерна писања о личности Господа Исуса Христа.

У београдској Просветиној Малој енциклопедији из 1968/1969.г. стоји на стр. 582/1 под одредницом ИСУС (јевр. Јешуа) „име митског оснивача хришћанске религије, кога она сматра Сином Божијим, који се оваплотио у човека и мученички умро, да би човечанство разрешио прародитељског греха. Јеванђеља (као канонска тако и апокрифна) донекле различито описују његов живот.

Историјска наука не поседује никакве доказе о постојању неког пророка, чија је личност легендарно описана у јеванђељима. На страни пак 872. под одредницом Хришћанство пише: „Хришћанство једна од најраспрострањенијих религија, чијим се оснивачем сматра митска личност Исус Христос: појавило се и развило у току прва три века постојања Римског Царства као религија робова и најнижих друштвених слојева... итд. Ето шта се код нас у то доба дозвољавало, шездесетих – седамдесетих година, случајно или намерно. Мислим да овде коментара не треба.

Може се ипак додати оно што је рекао стари јеврејски учитељ **Гамалило о хришћанству**: „Ако је ово дело од људи пропаће, ако је од Бога, не може се уништити“ (видети: Дела апостолска 5:38–39). Период од две хиљаде година потврдио је ову изречену мисао. За то време су нестале највеће царевине: римска, византијска и многе, многе друге на Западу и на Истоку, али се хришћанство као божанска религија одржала а по својим божанским законима није и не може бити никад превазиђена.

Милорад Д. Велисављевић

/наставиће се/

Мир са правдом Базел, 15–21. маја 1989. године

У Базелу је, од 15–21. маја 1989. године, у организацији Конференција европских Цркава и Савета европских бискупских конференција, одржан скуп теолога под називом: „Мир, правда и целокупност творевине“. Овај сусрет, иначе, обухватио је представнике европских Цркава: православне, римокатолике и протестанте, а њих су сачињавали свештена лица, монаштво, лаици, жене и омладина. На овој конференцији Српску православну цркву су представљали: митрополит загребачко-љубљански г. Јован, др Драган Милин – професор на Богословском факултету, о. Драшко Тодоровић – свештеник у Швајцарској, др Недељко Кангрга – лекар, монахиња Амвросија из манастира Манасије и Драган Степковић – студент теологије.

Свечано отварање Конференције почело је призивом Св. Духа на Духовски понедељак (по западном календару) у Минстер катедрали. Поред гостију, овде су у не малом броју присуствовали и мештани Базела, дивног града на реци Рајни која протиче територијама трију држава: Француске, Немачке и Швајцарске. По завршетку богатог програма који је био изведен на тргу у центру града, и уз пренос штампе и Евровизије, руски митрополит г. Алексеј је око 20 часова у једној свечаној дворани, која је примила око 700 делегата из целе Европе, отворио ону другу, важнију страну ове Конференције, а то је њен радни део.

У току ових шест дана, колико је било предвиђено за једну овакву веома важну тему, рад се одвијао у пленуму – где је одржано око десетак реферата, и у радним групама. Општи утисак је да су сви учесници на овој Конференцији, у границама своје вере и личног образовања, изразили добру вољу за очување еколошке слике света, као творевине Божје, и мира и правде у тој творевини. Посебно је било примедби на слободу мишљења у земљама Источне Европе и тамошњег односа мира и правде. Српска црква је овде себе нашла у шествековној, свакодневно присутној трагедији, која се зове – Косово.

У четвртак 18. маја организован је тзв. „Пут кроз три земље“ где су сви учесници Конференције без царинске и полицијске контроле прешли немачку и француску границу, што је симболички представљало хтење и тежњу за миром у свету, у коме су људи једни другима заиста браћа.

На крају шестог дана рада ове Конференције изгласан је заједнички Документ којим се поручује да мир (јевр. шалом) – којим су анђели при Рођењу Богочетета поздравили људски род – и правда, која је то само онда ако је правда Божја, нађу достојно место у овој, на разне начине угроженој јединој планети где живи човек, а која се зове – Земља.

Драган Степковић

Наши храмови

Црква Св. Равноапостолних Цара Константина и његове мајке Јелене у Наталинцима

На домаку Наталинаца, око пола сата хода, налази се мало шумадијско село Павловац, чувено у околини по својој старој цркви брвнари која је посвећена светим равноапостолима цару Константину и његовој мајци Јелени.

Павловачка црква је раније служила као парохијска црква за ширу околину од неколико насеља. Оронулост цркве брвнаре у Павловцу, дала је повода да се, у исто време, подигну три нове парохијске цркве, и то: у Наталинцима, Саранову и Клоки.

Варошица Наталинци се раније звала Ново Село, а парохија и црквена општина: новоселска.

Изградња нових трију цркава отпочела је у исто време, а последња је завршена наталинска, јер је рађена солидније, а и већих је димензија. Градња је отпочела 1882. године, а завршена је и пропојала 3. децембра 1889. године.

Црква је, према запису из Дневника касе од 1882.г. имала свој плац у варошици који се помиње још 1872. године на коме се одржавао „тридневни вашар сваке године; на реченом плацу постоје дућани и кафане вашарске“. Од тога црква није имала никакве користи, већ је општина узимала у корист своје општинске касе.

Стогодишња Наталиначка црква посвећена светима Константину и Јелени.

Из наведеног записа не види се да ли је то био вашар у трајању од три дана, или три пута годишње, као што је то и данас у три празнична дана: на св. великомученика Пантелејмона (9. август), на Усековање главе св. Јована (11. септембра) и трећи, на Покров Пресвете Богородице (14. октобра).

Зиданье Наталиначке цркве није погођено лицитацијом већ су „пуномоћници општински“ сами са мајстором погодили грађевину по цени од 21.600 динара. Пошто је надлежна власт одобрила план, са радовима се отпочело 1882. године и они су трајали све до 1889. године. Нова црква је грађена и прилогом од народа, који је сакупљан уз порез.

Када су радови били завршени и комисија их примила – записано је следеће: „Када је грађа у свему била готова, позвата је комисија и власт са комисијом дошла грађевину прегледала, рачуне такође изводила и са пуномоћником и са мајстором; и када је све у свему за исправно изнађено, како са грађевином тако и са исплатом мајстора, црква је отворена“.

Свештеници који су службовали при Наталиначкој цркви помињу се:

На дан 30. априла 1889. године свештеник Свет. Миладиновић, капелан наталиначки;

На дан 31. децембра 1897. године био је свештеник М. Петровић;

Од 1902. године воде се као заступници свештеника наталиначког, и то: Алекса Петровић, парох жабарски и Драгутин Марковић, капетан јунковачки;

Од 1929–1953.г. службовао је на парохији наталиначкој свештеник Душан Петровић, син свештеника Милана Петровића. Умро је 25. априла 1955. године и сахрањен је у Наталинцима.

За време свештеника Душана Петровића ограђена је црквена порта – до улице – бетонском оградом са гвозденим рамовима, и бетониран је тротоар до улице.

Године 1953. за пароха наталиначког долази свештеник Стеван Закић парох белосавачки (арх. нам. младеновачко), који се пре тога налазио на дужности вероучитеља најпре у Крагујевцу, а потом у Светозареву.

Године 1955. о. Стеван Закић је окречио цркву наталиначку (изнутра) када ову посећује и епископ шумадијски Валеријан. Следећа канонска посета је била о црквеној слави, 3. јуна 1965.г. Том приликом о. Стеван Закић одликован је протојерејским чином.

У овом времену, а и доцније, изведени су следећи радови: стари покривач на цркви замењен је новим и постављени су олуци; бетониран је тротоар око цркве, плато испред и стаза до улице.

Године 1972. озидан је и покривен црквени дом са трпезаром. Идуће 1973. г. прота Стеван Закић одлази у инвалидску пензију, а на његово место долази млади свештеник Љубомир Ковачевић, парох ботунски (арх. нам. крагујевачко). Доласком на наталиначку парохију свештеник Љубомир креће на нове подухвате: оградивши најпре црквену порту бетонском оградом у дужини од 150 метара, прелази на генералну обнову храма (споља и унутра) а на крају довршава и црквени дом са народним трпезаром.

Парохијски дом (у изградњи) код Наталиначке цркве.

Године 1977. за пароха наталиначког долази новорукоположени свештеник Љубиша Јевтић. Увидевши да, поред сређене цркве и црквеног дома, овој парохији недостаје нови парохијски дом, млади свештеник врши припреме за изградњу парохијског дома. Нови парохијски дом је озидан и изградња ове спратне грађевине је сада у завршној фази.

(Из Летописа цркве наталиначке)

Нова црква Лазарица у Белошевцу – Крагујевац

Још јој ни камен темељац није положен. Зна се само локација, а она је већ у срцима Белошевчана и Крагујевчана. Новчани прилози навелико пристижу, а већ јој је испевана и прва песма:

ХРАМ СВЕТИ НАРОД ГРАДИ

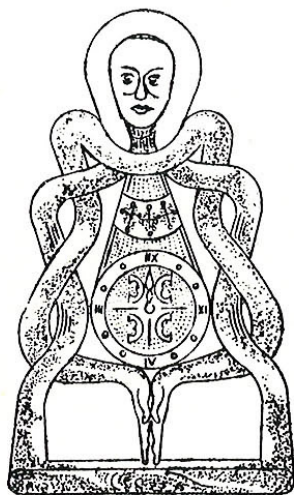
Твоје се име чује и памти
Шест векова, ево, већ има
Твоја се дела у свету славе
И хришћани те воле и хвале.
Твоје је име света заклетва,
О Лазаре Хребелановићу,
Српски јастребе бесмртан ти си –
За Србе никад ти мртав ниси.
Свето је име остало твоје
Да се слави и носи кроз векове.
И, ево, шест векова већ прође
А твоје име опет међу Србе дође,
Цркву ти сада Српство гради
У име Божје и у твоје честито име
Цела се Србија поноси тиме.
У срцу твоје велике Србије,
И у топлој крилу Шумадије,
Из душе народ дарове спрема
Да гради оно што му треба, а нема.
Храм ће свети теби да изгради
Који ће носити твоје свето име
Поносни биће Белошевчани тиме.
Камен по камен доносиће
И из срца дарове приносиће
Да у твоје има храм свети изграде,
За твоје име дарове народ даде.
И, ево, у твоје свето име
Мој дар ти је из срца песма ова
За храм твој прилог ти дајем –
Живео ми свети српски Лазаре
Не само шест већ хиљаду векова.

Твој покорни верник
и у твоју вечну славу и хвалу
Славно Славољубов Петрушић

Благо народу који цркву са песмом
зида, благо његовом потомству, благо
његовом архијереју, свештенству и свима благо.

прота Драгиша С. Јевтић

Вајарска изложба Милована Бекоње у Крагујевцу

С а т — цртеж скулптуре Милована Бекоње

Поводом јубиларне прославе Шест векова од косовске битке, 17. маја ове године, у дворани КУД „Застава“ у Крагујевцу, приређена је самостална вајарска изложба г. Милована Бекоње вајара-аматера, радника Завода Црвена застава у Крагујевцу, у присуству личних пријатеља г. Милована и великог броја љубитеља ове уметности, културних радника, и свештеника града Крагујевца.

Г. Милован Бекоња је рођен 1949.г. у Калуђеровићима код Прибоја, живи и ради у Крагујевцу. Члан је Ликовног студија ЗЦЗ у Крагујевцу од оснивања 1970. године. Члан је ЛУК-а од 1989.г. Учесник је Ликовних колонија у Шумадицама 1987. и 1988.г. као и финалне смотре „МАЈСКИ СУСРЕТИ“ аматера Југославије у Београду 1989. године.

О уметничком домету г. Милована Бекоње говорио је академски сликар и вајар г. Јордан Ерчевић, руководилац Секције иконо-вајарског студија КУД „Застава“ у Крагујевцу, а изложбу је отворио г. Ђоко Остојић.

Непосредно пре отварања изложбе, приказан је краћи уметнички програм у коме су учествовали: гуслари г. Саша Лакетић (нашим читаоцима познатог по учешћима у Светосавским академијама у Крагујевцу) и г. Вукашин Гвозденовић; затим песници г-ца Светлана Ненадовић, г. Горан Поскурица, г. Горан Радовић и

г. Слободан Миленковић, који је ове године проглашен за најбољег песника у општини Крагујевац са песмом Тестамент која је веома добро примљена и топло поздрављена; (Нако је још необјављена, ми је у овом броју Каленића посебно објављујемо).

Приказане скулптуре израђене су од дрвета — ораха, јавора и јасена. Вреди истакнути да је вајар-аматер г. Милован својом вештином показао широк дијапазон, од апстрактног и модернистичког до реалистичког приступа у обликовању материјала, из кога избија порука која се заснива на колективном памћењу прошлости, која повезује садашњост и будућност, заправо да се кроз то вечно кружење и прожимање прошлости и садашњости открива пуноћа бића и постојања. Због тога је вредело видети ову изложбу која излази из оквира аматеризма мада произлази из руку радника.

Нашу пажњу су привукле скулптуре: Богородица, Св. Јован Крститељ, Св. Сава, Мајка, Мајка и дете, Владика Његош, Карађорђе, Филип Вишњић и Вук Караџић, а поред ових приказане су: Вуково детињство, Аутопортрет, Одмор на језеру, Антилопа, Играчица, Гусле, Сат, Кондор, Поморавац, Борба за живот, Диносаурус, Српа и друге.

прота Драгиша С. Јевтић

Т е с т а м е н т

Опрости, земљо, за посечено корење,
за оца и мајку,
за зарђало ордење,
опрости за мртве а нарочито живе,
што су већ мртви
кад у име мртвих опраштају,
опрости трулим плодовима
због суза које нису стигле у крошње,
мом нараштају.
Незнању а веровању,
слепој послушности,
што смо у теби рођени
а сада смо гости.

Опрости,
што смо сребрном машином кусали
мрак,

за кости што реже,
за покидане врење,
преорана гробља,
почупане крстаче,
за заклетве да неће бити робља,

за нарикаче
у селима без мртвих и живих,
опрости због невиних а кривих,
распетих у име твог имена,
за част и чест,
за узалуд стиснуту пест,
за еванђеље,
за крсне славе и имена,
за стазе зарасле
по којима се не враћамо мајкама,
за разбијена огледала
у којима би да се не видимо,
за веровање вилењацима и бајкама,
опрости за азбуку коју заборављамо,
опрости гласнику
по коме те поздрављамо,
из недођије
у коју смо пошли
да би тебе нашли.
У име оца и сина
твога.

Слободан Миленковић

За градитеље храма Светога Саве на Врачару

Дана 16. маја о.г. игуманија Михаила, старешина манастира Благовештења код Страгара, са својим сестринством, а по благослову Његовог Преосвештенства епископа шумадијског господина др Саве, стигла је око 9 часова на Врачар са комбијем пуним хране на дар градитељима Светосавског храма у Београду.

Најпре су сестре са својом игуманијом — а уз пратњу одговорних и најближих сарадника протомајстора проф. Бранка Пешића, који је тога дана био на путу — обишле радове и разгледале куполу храма на којој је тих дана већ био постављен позлаћени крст, и добиле стручно објашњење о радовима на храму.

Трнава, 8. мај 1989: полагање камена-темељца нове цркве, која ће бити посвећена Светом пророку Илији. (Снимио: Мил. Станкић)

После разгледања храма прешло се у трпезарију, где је особље ставило игуманији и сестринству на располагање просторије и инвентар, као и своју помоћ да се организује ручак за све оне који су се тога дана нашли на Врачару. Ручак је био заказан за 13 часова.

Нешто пре 13 часова на Врачар су стигли и чланови Светог архијерејског синода епископи: жички Стефан, шумадијски Сава, сремски Василије, врањски Сава и будимски Данило. После краћег послужења отпочео је ручак за 120 особа (колико је село у првој софри).

На крају ручка епископ Стефан се, у име свих, захвалио игуманији Михаили на овако богатом дару, нагласивши да манастир Благовештење може да послужи многим за пример.

Око 15 часова завршена је трпеза хришћанске љубави коју је приредио манастир Благовештење градитељима храма Светога Саве на Врачару у Београду, дана 16. маја лета Господњег 1989.

Хвала, а од Бога обиље небеских дарова, мајци игуманији Михаили и њеном трудољубивом сестринству на сабрању и богатом дару поменутог дана на светом Врачару.

Нека Господ, молитвама Светог Саве, дарује мудрост и снаге, и одсад као досад, градитељима Светосавског храма, да ово богоугодно дело српског народа што пре буде приведено крају, да би послужило Богу на славу а на добро и спас српскоме народу!

Д.М.С.

Служења и посете

Његово Преосвештенство Епископ шумадијски г. др САВА

– 12. марта служио је литургију у манастиру Жичи и узео учешћа на богомолачком сабору.

Проповедао на опроштајном вечерњу у Саборној крагујевачкој цркви.

– 14. марта посетио храм Св. пророка Илије у Грбницама и дао упутства за зидање нове црквене сале.

– 15. марта служио пређеосвећену литургију у Саборној крагујевачкој цркви.

– 16. Посетио манастир Грнчарицу.

– 17. служио пређеосвећену литургију у Саборној крагујевачкој цркви.

Посетио манастир Денковац и храм Св. великомученика Теодора у Вел. Пчелицама.

– 18. марта служио литургију у Саборној крагујевачкој цркви и рукоположио ђакон Ђорђа Ђукановића у чин презвитера.

– 19. марта примио кључеве конака манастира Каленића у Републичком секретаријату за културу у Београду.

– 20. марта служио пређеосвећену литургију у манастиру Каленићу, благодарење и помен братији и сестринству манастира.

– 22. марта служио пређеосвећену литургију у манастиру Никољу, на Руднику.

– 25. марта служио бденије и проповедао у манастиру Великој Ремети.

– 6. априла служио бденије у манастиру Благовештењу.

– 7. априла служио литургију у манастиру Благовештењу.

– 8. априла посетио манастир Павловац и Тресије.

– 14. априла осветио темељ новог парохијског дома у Јунковцу.

Служио друго великопосно бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

– 16. априла служио литургију у Саборној крагујевачкој цркви.

– 19. априла служио пређеосвећену литургију у Поповићу.

– 21. априла служио пређеосвећену литургију у Дубони.

– 24. априла – Велики понедељак – служио пређеосвећену литургију у Старој крагујевачкој цркви.

– 25. априла – Велики уторак – служио пређеосвећену литургију у Кусатку.

– 26. априла – Велика среда – служио пређеосвећену литургију у Саборној крагујевачкој цркви.

– 27. априла – Велики четвртак – служио литургију у Крагујевачкој саборној цркви.

Служио бденије у Саборној крагујевачкој цркви.

– 28. априла – Велики петак – Служио вечерње у 14 часова у манастиру Грнчарици.

Служио вечерње у 16 часова у Саборној крагујевачкој цркви.

Служио јутрење (Статије) у 19 часова у Старој цркви у Крагујевцу.

Служио јутрење (Статије) у Саборној цркви у Крагујевцу.

– 29. априла – Велика субота – служио литургију у храму Св. жена мироносица на Варошком гробљу у Крагујевцу.

– 30. априла – Васкрс – служио јутрење у Саборној цркви у Крагујевцу.

Служио литургију у Саборној крагујевачкој цркви.

Служио пасхално вечерње у Новој југодинској цркви.

– 4. маја посетио храм у Варварину, манастир Св. Николе у Својнову у Денковац.

– 5. маја служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

– 6. маја – Ђурђевдан – служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.

– 7. маја служио литургију у Старој крагујевачкој цркви, а потом помен Патријарху српском Гаврилу.

– 8. маја осветио темељ новог храма Св. пророка Илије у Трнави.

– 3. јуна служио литургију у манастиру Дивостину.

Посетио село Вишевац, родно место Караборћа.

– 4. јуна служио литургију у Врденовцу и осветио нову црквену кућу.

– 17. јуна служио бденије у Саборној крагујевачкој цркви.

– 18. јуна служио литургију у Саборној цркви и пререзао славски колач Хришћанске заједнице у Крагујевцу.

– 19. јуна – Други дан Духова – служио литургију у храму Силаска Светога Духа у Крагујевцу.

Посетио манастир Грнчарицу.

СЛИКЕ У БОЈАМА НА ОМОТУ:

I—II

Његово Блаженство Партеније III, патријарх александријски и целе Африке, учинио је значајну посету Српској православној цркви у времену од 5. до 11. јуна 1989. године. У оквиру те посете Његово Блаженство је боравио и у Шумадијској епархији. Наше слике бележе тренутке са те посете: /1/ у Спомен-храму у Лазаревцу, /2/ у Саборној цркви у Крагујевцу, где Његово Блаженство ставља свој потпис на насловну страну Еванђеља на Светом престолу и /3/ прима на дар плаштаницу од Његовог Преосвештенства Епископа Саве. /4—5/ Тренуци са дочека у Лазаревцу, и /6/ у очекивању високог госта пред Саборном црквом у Крагујевцу.

На III—IV старни омота су слике овогодишње радости навечерја Христовог уласка у Јеруслаим — Врбица, у крагујевачком манастиру Дивостину.

Каленић

ГОДИНА XI
60 3/1989

издаје Српска православна
епархија шумадијска

Излази шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни
уредник:
Драгослав Степковић

Уредништво и администрација:

„Каленић“
Улица маршала Тита, 67
34000 Крагујевац

Телефон: 034/32-642

Текући рачун: „Каленић“

издавачка установа
Епархије шумадијске.

Број жиро рачуна:
61700-620-16-80691-14-62-00684-1

Број девизног рачуна: 12-62-25641-1
Југобанка — Крагујевац

Умножава: Завод за умножавање
при Светом архијерејском синоду
Патријаршија, Београд, 7 јули 5

Тираж: 12.000 примерака

Годишња претплата: 30.000.- дин.
а за иностранство: 15 ам. долара